

**YANGI ZELANDIYA SOLIQ TIZIMI VA UNING O`ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI**

Sulaymonov Abbos

SamISI XIM-123 guruh talabasi

Turayev Alijon Akmal o'g'li

"Investitsiya va Innovatsiyalar" kafedrası v.b.dotsenti PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yangi Zelandiya davlatining soliq tizimi-uning rivojlanish tarixi, soliq stavkalari va xususiyatlari, shuningdek, mamlakatda amalga oshirilayotgan soliq tizimiga oid islohotlar va erishilgan natijalarga to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Soliq tizimi, soliq, soliq stavkalari, daromad solig'i, ijtimoiy soliq.

Аннотация: В данной статье речь идет о налоговой системе Новая Зеландского государства - истории ее развития, налоговых ставках и особенностях, а также реформах налоговой системы, проводимых в стране, и достигнутых результатах.

Ключевые слова: Налоговая система, налог, налоговые ставки, подоходный налог, социальный налог.

Annotation: This article discusses the tax system of the New Zealand state - its history of development, tax rates and features, as well as the reforms and results achieved in the country regarding the tax system.

Keywords: Tax system, tax, tax rates, income tax, social tax.

Kirish.

Yangi Zelandiyadagi soliqlar Yangi Zelandiya hukumati nomidan ichki daromad departamenti (IRD) tomonidan milliy darajada yig'iladi. Milliy soliqlar shaxsiy va tadbirkorlik daromadlaridan, tovarlar va xizmatlar yetkazib berishdan undiriladi. Sarmoyadan olinadigan daromad solig'i cheklangan holatlarda, masalan, sotib olinganidan keyin 10 yil ichida ba'zi ijara mulklarini sotishda qo'llaniladi. Patent huquqlarini sotishdan olingan foyda kabi ba'zi "daromadlar" daromad hisoblanadi -

daromad solig'i ma'lum holatlarda, xususan, chayqovchilikda mulkiy operatsiyalarga nisbatan qo'llaniladi.

Ilmiy izlanish va tadqiqot metodologiyasi.

Hozirda yer solig'i yo'q, lekin mahalliy mulk solig'i (stavkalari) mahalliy hokimiyat organlari tomonidan boshqariladi va undiriladi. Ba'zi tovar va xizmatlarda aksiz solig'i yoki boj deb ataladigan muayyan soliq, masalan, spirtli ichimliklar aktsiz yoki o'yin boji mavjud. Ular Yangi Zelandiya bojxona xizmati kabi bir qator davlat idoralari tomonidan yig'iladi. Ijtimoiy sug'urta (ish haqi) solig'i yo'q. Yangi Zelandiya 1980-yillarda soliq islohotining asosiy dasturidan o'tdi. Daromad solig'ining eng yuqori marjinal stavkasi 66 foizdan 33 foizga (2000 yil aprelda 39 foizga, 2009 yil aprelda 38 foizga, 2010 yil 1 oktyabrda 33 foizga va 2021 yil aprelda 39 foizga o'zgartirildi) va yuridik shaxslardan olinadigan daromad solig'i stavkasi 48 foizdan 28 foizga (802 foizga) pasaytirildi. 2010 yil 1 oktyabr). Tovarlar va xizmatlar solig'i dastlab 10% stavkada (2010 yil 1 oktyabrdan keyin 12,5%, hozir esa 15%) joriy etildi. 1992 yilda yer solig'i bekor qilindi. Yangi Zelandiyada soliq islohoti davom etmoqda. Muammolarga quyidagilar kiradi:

biznes soliqlari va NZ kompaniyalarining unumdorligi va raqobatbardoshligiga ta'siri investitsiya daromadlarining har xil turlarini ko'rib chiqishdagi farqlar xalqaro soliq qoidalari Yangi Zelandiya jismoniy shaxslarga yashash joyi va manbasiga qarab soliq solish yurisdiksiyasiga ega. Ikki tomonlama soliq to'lash bo'yicha kelishuvga binoan, Yangi Zelandiya rezidentlari butun dunyo bo'ylab daromadlaridan daromad solig'ini to'lashlari shart, norezidentlar esa faqat Yangi Zelandiya manbasidan olingan daromadlar uchun soliq to'lashlari shart. Barcha xodimlar ish bilan bog'liq bo'lmagan jarohatlar xarajatlarini qoplash uchun daromad oluvchining yig'imini to'laydilar. U Baxtsiz hodisalarni qoplash korporatsiyasi (ACC) nomidan ichki daromad tomonidan yig'iladi. Daromad oluvchining yig'imi ish haqi va ish haqi, shuningdek, PAYE to'lanishi kerak bo'lgan boshqa daromadlar, masalan, qo'shimcha ish, bonuslar yoki ta'til uchun to'lovlardan to'lanishi kerak. Yig'im 2017-yil 1-apreldan 2018-yil 31-martgacha bo'lgan yil uchun 1,39% ni tashkil qiladi. U \$124,053 gacha bo'lgan daromad bo'yicha to'lanadi. Yangi Zelandiyada kapital daromad solig'i yo'q. Tez-tez

birja savdosidan yoki ma'lum vaqt ichida investitsiya mulkini sotib olish va sotishdan olingan foyda daromad deb hisoblanadi (va daromad solig'i solinadi).

Kriptoaktivlar savdosidan olingan daromad odatda daromad hisoblanadi, ammo istisnalar bo'lishi mumkin (masalan, kriptoaktivlar o'zlarining staking mukofotlari uchun sotib olinganda) Yangi Zelandiyadagi korxonalar har qanday aniq soliq yilida olgan sof foydasidan daromad solig'ini to'laydilar. Aksariyat korxonalar uchun soliq yili 1 apreldan 31 martgacha davom etadi, ammo korxonalar buni o'zgartirish uchun ichki daromadga murojaat qilishlari mumkin.

Vaqtinchalik soliq to'lovchi - bu avvalgi soliq yilida 5000 AQSh dollaridan ortiq qoldiq daromad solig'iga ega bo'lgan shaxs yoki kompaniya. Bu shuni anglatadiki, oldingi yilda 5000 AQSh dollaridan kam bo'lgan qoldiq daromad solig'i bo'lgan soliq to'lovchilar joriy yil uchun vaqtinchalik soliq to'lashlari shart emas. Vaqtinchalik soliqni to'lashning to'rtta usuli mavjud; standart usul, taxminiy usul, buxgalteriya ma'lumotlari usuli va GST nisbati varianti. Vaqtinchalik soliq to'lovchilar uchun standart usul eng keng tarqalgan usul hisoblanadi. Standart usulga ko'ra, vaqtinchalik soliq to'lovchilar o'tgan yillardagi soliq majburiyatidan kelib chiqib, 5 yoki 10% ga ko'tarilgan holda yil davomida uchta vaqtinchalik soliq to'lovlarini amalga oshiradilar.

Ikkinchi eng keng tarqalgan usul - bu baholash usuli. Hisob-kitoblar biznes egasiga o'z biznesini qanday amalga oshirayotganiga qarab, kamroq yoki ko'proq soliq to'lash imkonini beradi va shuning uchun ularning soliq majburiyatlari yil oxirida qanday bo'lishini kutishadi. Kam to'lovlar pul foiz stavkasining yuqori qo'llanilishiga bog'liq bo'lib, ortiqcha to'lovlar uchun sezilarli darajada kamroq foiz to'lanadi, shuning uchun ular o'z foydalarini to'g'ri baholashlari muhimdir. Yil oxirida korxona soliq deklaratsiyasini taqdim etadi (soliq yili 31 martda tugaydigan korxonalar uchun keyingi 7 iyulda to'lanadi) va har qanday kam yoki ortiqcha to'lov hisoblab chiqiladi. Soliqlarni birlashtirish 2003 yilda vaqtincha soliq to'lovlarini hisoblash bilan bog'liq tashvishlarni bartaraf etish uchun joriy etilgan edi, bu orqali korxonalarga o'z to'lovlarini birlashtirishga ruxsat berish orqali ba'zilar tomonidan kam to'lovlar boshqalarning ortiqcha to'lovlari hisobiga qoplanishi va ular to'lash/olish foizlarini kamaytirish/ko'paytirish imkonini beradi.

Tovarlar va xizmatlar solig'i (GST) 1986 yilda Yangi Zelandiyada joriy qilingan bilvosita soliqlardir. Bu Yangi Zelandiyaning soliq siyosatida katta o'zgarishlar bo'ldi, chunki shu paytgacha deyarli barcha daromadlar to'g'ridan-to'g'ri soliqlar hisobiga oshirilgan. GST Yangi Zelandiya hukumatining 2013 yildagi asosiy daromadining 24% ni tashkil qiladi.

Yangi Zelandiyada sotilgan mahsulotlar yoki xizmatlarning aksariyati 15% miqdorida GST oladi. Asosiy istisnolar moliyaviy xizmatlar (masalan, bank va hayotni sug'urtalash) va tovarlar va xizmatlarni chet elga eksport qilishdir.

Barcha korxonalar yillik aylanmasi \$60 000 dan oshsa (yoki oshib ketishi mumkin) GST uchun ro'yxatdan o'tishlari talab qilinadi. Ro'yxatdan o'tgandan so'ng, korxonalar o'zlari etkazib beradigan barcha tovarlar va xizmatlar uchun GST undiradilar va sotib olgan tovarlar va xizmatlar uchun undirilgan har qanday GSTni qaytarib olishlari mumkin. Yangi Zelandiya "yer solig'i" va "mulk solig'i" o'rtasida farq qiladi. Mulk solig'ining an'anaviy kontseptsiyasi bir xil stavkani yaxshilash qiymatlariga ham, yer qiymatlariga ham qo'llashi mumkin. Sof yer solig'i yaxshilash qiymatlarini soliqdan butunlay ozod qiladi va faqat yer qiymatlarini soliqqa tortadi. Bog'langan, ikki stavkali yoki taqsimlangan stavkali mulk solig'i yaxshilanish qiymatlariga boshqa stavka qo'llaydi. "Yer solig'ini baholash" atamasi uning sof va qisman shakllarini ifodalash uchun ishlatiladi. Kontseptual tarzda, mulk solig'i daromad solig'i bo'yicha ishonchli vositadir - to'g'ri yoki noto'g'ri taxmin qilingan mulkning ma'lum bir darajasi soliqlarni muntazam ravishda to'lash qobiliyatini ko'rsatadi. Bundan farqli o'laroq, LVT yerning o'ziga nisbatan qo'llaniladi - uning tanqisligi, harakatsizligi va inson faoliyati uchun markaziylikini hisobga olgan holda.

1992 yil 31 martdan kuchga kirgan Yer solig'ini bekor qilish to'g'risidagi qonun (1990) Yangi Zelandiyaning er solig'ini bekor qilgan bo'lsa-da, yer solig'i Yer solig'i to'g'risidagi qonun (1878) tomonidan yangi zelandiyaliklarga joriy qilingan birinchi to'g'ridan-to'g'ri soliq edi. Keyingi yil mulk solig'i to'lanadi (1879 yilgi Mulk solig'i qonuniga binoan). Birinchi marta kuchga kirganida, bu funtda bir tiyin (ya'ni, 1/240 yoki 0,4%) stavkasini undirdi, ammo 500 funt sterling miqdorida katta imtiyoz qo'llanilib, ko'pchilik odamlarni soliq majburiyatidan ozod qildi. Yer solig'i dastlab

davlat daromadlarining asosiy qismini ta'minlagan. 1895-yilda u hukumatga tushgan er va daromad solig'i umumiy daromadlarining 76% ni tashkil etdi. 1960 yilda er solig'i to'g'ridan-to'g'ri soliq tushumlarining 6 foizini tashkil etdi va 1967 yilga kelib, yer solig'ini bekor qilishni tavsiya qilgan hisobotda Oklendlik buxgalter Lyuis Ross raislik qilgan qo'mita hozirda jami davlat daromadlarining atigi 0,5 foizi yer solig'idan tushganligini ta'kidladi. Hukumat Rossning yer solig'ini bekor qilish bo'yicha tavsiyasiga binoan harakat qilmadi.

Daromad solig'i.

Yangi Zelandiyada o'suvchi soliq stavkalarga asoslangan bo'lib, shaxs daromadi oshgani sari soliq stavkasi ham oshib boradi.

2024-yil 1-apreldan 2025-yil 31-martgacha bo'lgan soliq stavkalari

Har bir daromad uchun	Soliq stavkasi
0- \$14000	10.5%
\$14,001- \$ 15,600	12.82%
\$ 15,601- \$ 48,000	17.5%
\$ 48,001- \$ 53,500	21.64%
\$ 53,501- \$70,000	30%
\$ 70,001- \$ 78,100	30.99%
\$78,101- \$ 180,000	33%
\$ 180,001 va yuqori	39%

2025-yil 1-apreldan boshlab,

Har bir daromad uchun	Soliq stavkasi
0- \$ 15,600	10.5%
\$15,601-\$53,500	17.5%
\$53,501-\$ 78,100	30%
\$ 78,101- \$180,000	33%
\$ 180,001 va undan yuqori	39%

Soliqdan qochish va noqonuniy daromadlar bilan kurash

-Soliq tizimi raqamlashtirilgan va nazorat kuchli.

-IRD zamonaviy texnologiyalar bilan ishlaydi, bu soliq to'lovchilarning daromadlarini aniq aniqlash va soliqlardan qochishni kamaytirish imkonini beradi.

Subsidiyalar va ijtimoiy yordam tizimi bilan bog'liqligi

-Ayrim soliq to'lovchilar (kam daromadlilar, bolali oilalar) uchun soliqlardan qaytarishlar (tax credits) va davlat yordam dasturlari mavjud.

Masalan, Working for Families dasturi orqali kam daromadli oilalarga yordam beriladi.

Ekologik va sog'liqni saqlash bilan bog'liq soliqlar

-Chekish va alkohol mahsulotlariga yuqori aksiz soliqlari mavjud.

-Avtomobil chiqindilari yoki atrof-muhitga zarar yetkazuvchi faoliyatga alohida soliqlar joriy etilgan.

Yangi Zelandiya va O'zbekiston soliq tizimi farqlari va o'xshashliklari

Mezon	Yangi Zelandiya	O'zbekiston
Soliq tizimi turi	Oddiy, shaffof, kam soliq turlari	Nisbatan murakkab, ko'proq turdagi soliqlar mavjud
Daromad solig'i (jismoniy shaxslar)	Progressiv stavka: 10.5% – 39%	Progressiv stavka: 12% – 17% (2023 holatiga ko'ra)
Yuridik shaxslar daromad solig'i (korporativ soliq)	28%	15% (asosiy stavka), ayrim hollarda imtiyozlar mavjud
QQS (Qo'shilgan qiymat solig'i / GST)	15%	12%
Kapital o'sish solig'i	Yo'q (umuman olinmaydi)	Mavjud (aksiyalar, mol-mulk sotuvlaridan olinadi)
Soliq hisobotlari	Raqamli tizim orqali oson topshiriladi	Soliq hisobotlari raqamlashtirilgan, ammo hali to'liq soddalashmagan
Soliq imtiyozlari	Juda kam, asosan ijtimoiy yordamlar orqali	Ko'proq: investitsiyalar, eksport, IT sohasiga soliq imtiyozlari beriladi
Ekologik soliqlar	Mavjud (aksiz, chiqindi solig'i va h.k.)	Kamroq rivojlangan, lekin yo'lga qo'yilmoqda
Soliq organi	Inland Revenue Department (IRD)	Davlat Soliq Qo'mitasi (DSQ)

Mezon

Yangi Zelandiya

O'zbekiston

Soliqdan qochish va nazorat

Kuchli avtomatlashtirilgan
monitoringYaxshilanmoqda, lekin ba'zida inson
omilining roli katta

Xulosa. Yangi Zelandiya soliq tizimi dunyodagi eng soddalashtirilgan, shaffof va samarali tizimlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Uning asosiy ustunligi — soliq turlari sonining kamligi, byurokratiyaning pastligi va soliq to'lovchilarga qulay shart-sharoit yaratishidadir. Soliq stavkalari aniq, progressiv bo'lib, fuqarolarning daromadiga qarab belgilanadi. Yuridik shaxslar uchun soliq stavkasi nisbatan barqaror (28%) va investorlar uchun qulay. Kapital o'sish solig'ining yo'qligi mamlakatni biznes yuritish uchun yanada jozibador qiladi. Yana bir muhim jihat — raqamlashtirish darajasining yuqoriligi. Yangi Zelandiyaning Inland Revenue (IRD) idorasi soliq yig'implari, monitoringi va xizmat ko'rsatish jarayonlarini deyarli to'liq onlayn tizimlar orqali amalga oshiradi. Bu esa korrupsiya va soliqdan qochishni kamaytirishga xizmat qiladi. Yangi Zelandiya tajribasi rivojlanayotgan davlatlar, jumladan O'zbekiston uchun soliq tizimini isloh qilishda muhim amaliy model bo'la oladi. Ayniqsa, soliq yondashuvini soddalashtirish, ijtimoiy adolatni saqlagan holda daromadlarga progressiv soliq qo'llash va raqamlashtirish jarayonlarini kengaytirish borasida ushbu tizimdan o'rganish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOT VA SAYTLAR.

1. **New Zealand Inland Revenue Department (IRD)** – <https://www.ird.govt.nz>
2. OECD (2022). *Tax Policy Reforms in the OECD*. <https://www.oecd.org/tax/tax-policy-reforms.htm>
3. The Treasury of New Zealand – *Economic and Fiscal Updates*
4. James, S., & Alley, C. (2008). *Tax Compliance, Self-Assessment System and Tax Administration*. Journal of Finance and Management in Public Services.
5. PwC New Zealand – *Tax Summary Reports* (2023)
6. Deloitte New Zealand – *Doing Business in New Zealand: Tax and Legal Guide*